

mały wstęp do open access

napisał Peter Suber, swobodny przekład Bożena Bednarek-Michalska
<http://www.earlham.edu/~peters/fos/brief.htm>

Open-access (OA): literatura naukowa ma formę cyfrową, dostępna online bez opłat, na swobodnych zasadach, uwolniona od wszelkich restrykcji prawno-autorskich. To, co czyni ją dostępną w Internecie, to jest wola właściciela praw autorskich.

Wszystkie inicjatywy open access doceniają proces recenzowania prac naukowych dotują go, podobnie jak robią to wydawcy.

Literatura OA nie jest produkowana bez kosztów, te koszty są, choć mniejsze niż w tradycyjnym druku. Pytanie nie dotyczy tego, czy praca naukowa wymaga nakładów, ale czy są lepsze sposoby na ich poniesienie niż obciążanie użytkowników czy tworzenie barier dostępu. Model biznesowy zależy w dużym stopniu od tego, jak utwory OA są udostępniane, czy dostarczane do końcowego użytkownika.

Są dwie metody publikowania w modelu OA

czasopisma OA:

czasopisma OA mają zwykle recenzowanie ale po akceptacji tekstu do druku udostępniają go bez opłat. Wiemy, że w koszty druku wchodzi koszty recenzowania, robocizna i utrzymanie serwerów.

czasopisma OA opłacają te koszty podobnie, jak robi to radio. To czy serwisy informacyjne: ci którzy są zainteresowani rozpowszechnianiem wiadomości, płacą koszty produkcji, dzięki temu dostęp do wiedzy może być otwarty dla każdego bez utraty jej jakości. Czasami to znaczy, że czasopisma mają wsparcie z rodzimego uniwersytetu, fundacji lub stowarzyszenia zawodowego. Czasami to może znaczyć pobieranie opłat od autorów lub ich sponsorów (pracodawców, fundacji).

czasopisma OA pobierają opłaty jedynie w przypadku ekonomicznych trudności.

czasopisma OA otrzymujące publiczną dotację starają się nie pobierać opłat za poniesione koszty wydania.

czasopisma OA można utrzymać przy małych dotacjach jeśli mają one dochody z innych publikacji, reklam czy usług dodatkowych.

Niektóre instytucje i konsorcja mogą odstąpić od opłat pobieranych od naukowców pracujących w macierzystych jednostkach wprowadzając składkę roczną. Jest wiele dróg i przestrzeni na twórcze pomysły, które mogą pomóc w sfinansowaniu recenzowanych czasopism OA i dziś nie jesteśmy w stanie nawet ich wszystkich określić.

archiwa i repozytoria OA :

OA archiwa i repozytoria nie prowadzą recenzowania tekstów ale po prostu je udostępniają za darmo całemu światu. Mogą one zawierać nierecenzowane preprinty, recenzowane postprinty, lub obie formy na raz.

Archiwa mogą należeć do instytucji takich jak uniwersytety czy laboratoria lub mogą być dziedziczne, np. dla fizyków czy ekonomistów.

Autorzy mogą archiwizować swoje preprinty bez pytania kogokolwiek o zgodę a wiele tradycyjnych czasopism zgadza się na archiwizowanie postprintów. Gdy archiwa OA stosują standardowe protokoły OAI-PMH do przesyłania danych, stają się interoperacyjne a użytkownik może znaleźć potrzebne treści bez znajomości wszystkich archiwów, ich lokalizacji czy zawartości. Teraz, kiedy mamy do czynienia z oprogramowaniem open-source, które zarządza i przechowuje zawartość oraz czyni ją dostępną na całym świecie. Koszty utworzenia takiego archiwum są niewielkie: trochę przestrzeni dyskowej na serwerze, czasu ludzi i wiedzy technicznej.